

Ingrid Fatur*

Ideološka vzgoja v šoli in mladinskih organizacijah med italijansko okupacijo Primorske

Ideological education at schools and youth organisations during the Italian occupation of the Primorska region

Izvleček

Z ideološko vzgojo si je fašistična Italija prizadevala za razvoj patriotskih čustev in stališč o večvrednosti italijanske rase, militaristično in imperialistično usmerjenost ter kult vodje. Z njo je želela vzgojiti discipliniranega patriota, ki bi bil v imenu domovine in duceja pripravljen na vse žrtve. Fašistične ideje, ki so med drugim zahtevale zlitje malih narodov z 'velikimi civilizacijami', se primorskega ljudstva niso mogle dotakniti, saj bi to pomenilo zanikanje lastnega naroda. Ideološka vzgoja je zato predstavljala predvsem dodatno raznarodovanje. Kljub temu so si italijanske šolske oblasti z vsebino učnih knjig, osebnostjo italijanskega učitelja, materialno ideologijo (kulturo šole) in dejavnostjo mladinskih organizacij, prizadevale vzgojiti slovenske otroke v fašistične osebnosti.

Abstract

By way of ideological education, under Fascism Italy tried to develop patriotic emotions and views about the superior value of Italian people, as well as about militarism, imperialism and the cult of the leader. Italy wanted to raise highly disciplined patriots willing to sacrifice everything in the name of the home country and the Duce. The fascist ideas which, among others, claimed that small nations should merge with the 'great civilisations', could not appeal to the Slovenians living in the Primorska region. Had they accepted these concepts they would have negated their own nation. Ideological education is therefore a form of systematic assimilation. The Italian school authorities tried to raise Slovenian children in the fascist spirit by means of school books, Italian teachers, school culture and the activities of the youth organisation.

Ideologija

V širokem smislu je ideologija sistem idej kot oblika družbene zavesti. Ožje pomeni sistem vrednot in kategorij svetovnega nazora. Ideološki aparati države (IAD) so specializirane družbene institucije. Za razliko od represivnih aparatov države, ki delujejo pretežno s silo, delujejo IAD pretežno z vladajočo ideologijo. Sem spadajo cerkve, šola, družina, pravne institucije, politične stranke, sindikati, množični mediji... Tako represivni kot ideološki aparati države imajo vlogo družbene reprodukcije. Med

* univ. dipl. pedagoginja in prof. sociologije, OŠ Antona Žnideršiča, Ilirska Bistrica.

IAD je verjetno kljub svoji pritajenosti najučinkovitejša šola, saj otroke vseh družbenih razredov, že od otroškega vrtca dalje, sistematično in prefinjeno uvršča v vladajočo ideologijo. Noben drug IAD ne more za toliko let, pet do šest dni v tednu, po osem ur na dan prisiliti otrok k obvezni in brezplačni udeležbi.¹ Vsako izobraževanje ima vzgojni učinek. Vzgojni vplivi se v šoli prenašajo po različnih poteh: z državljanstvo vzgojo in direktnim vplivom na otrokova čustva in voljo, s sistemom šolskega reda in vsakodnevnimi šolskimi praksami, skozi učiteljevo osebnost ter skozi učne vsebine in načine njihovega posredovanja.² Pri posredovanju vsebin vzgojnih predmetov se velikokrat uporabi ideološki govor, ki sledi zaželenim učinkom, ne glede na resnično vrednost podatkov. S pomenom in obliko besedila želi vplivati na učenčeva čustva, vrednote in ravnanja. Učinkovit je tedaj, ko mu posameznik verjame do take mere, da ga niti razumsko utemeljena dejstva ne morejo prepričati o nasprotnem.³

Medveš opredeli koncept sodobne državne šole s tremi značilnostmi: primarnost izobraževalne funkcije šole nad vzgojno, vzgoja kot priprava na sobivanje različnosti in primarnost vzgoje kot procesa nad vzgojo kot produktom pouka.⁴ Če si s pozicije teh treh značilnosti ogledamo fašistično šolo, vidimo, da je od njih močno odstopala. Favorizirala je vzgojno funkcijo šole nad izobraževalno. Cilj fašistične šole je bil vzgojiti italijanskega državljana, discipliniranega patriota, zavedajočega se svoje 'dominantne rase in zmagoslavne zgodovine', kar je narekovalo ksenofobična nagnjenja do drugih narodov. Lik domoljuba so v fašistični Italiji opredelili z likom fašista. O pomembnosti vzgojne funkcije šole pričajo tudi Mussolinijeve besede: 'Hočem, da bo šola predvsem vzgojna, oblikovalna in moralna ustanova.'⁵ Postaviti vzgojno funkcijo šole pred izobraževalno pomeni težnjo, da z neposrednim vplivom na otrokova čustva, hotenje, mišljenje, srce, dušo in nrav oblikujemo stališča, ki se lahko odločno upirajo nasprotno razumskim argumentom.⁶

Druga značilnost, sobivanje različnosti, je v popolnem nasprotju z idejami fašistične šole, saj bi to pomenilo spoštovanje različnih svetovnih nazorov, narodov in manjšin.

In končno, fašistična šola je postavila vzgojo kot produkt nad vzgojo kot proces. Ne glede na učne metode in odnose v razredu je bil njen končni cilj oblikovati določen tip osebnosti.

¹ Althusser, 1980, str. 51-61.

² Medveš, 1991, str. 218.

³ Kunst-Gnamuš, 1988, str. 82-84.

⁴ Medveš, 1991, str. 223-225.

⁵ Nicotera, 1942, str. 83.

⁶ Medveš, 1991, str. 217.

Ideologija v osnovnošolskih učnih knjigah

Čitanke

Osnovnošolske čitanke so vsebinsko in oblikovno posredovale fašistično ideologijo. Učencu so poskušale privzgojiti točno določene osebnostne lastnosti, kot so discipliniranost, patriotizem, drznost in pogum. Izdatno so bile opremljene s fašističnimi simboli, kot so liktorski sveženj, italijanska zastava, fašistična uniforma in orožje. Kot ponazorilo si oglejmo nekaj odlomkov iz časopisnih člankov različnih avtorjev.

Prvi odlomek: Za učenčevo hitrejšo identifikacijo z junaki besedil, sta v prvem berilu stopila v ospredje bratec in sestra Bruno in Mariolina, vsa navdušena v želji, da bi ju vpisali med Balille in jima kupili fašistični kroj. Tudi ostali člani njune družine so se vneli za fašizem. Oče je v črni srajci poveljeval Mussolinijeva dejanja, dedek je pel fašistično himno 'Giovinezza'. Mali Bruno sploh ni poznal miru. Svoje igrače, svinčene miličnike, je postavljaval v vrsto in jih priganjal k napadu s fašističnimi bojnimi klici: 'A noi! Naprej! Alala, alala! Na življenje in smrt!' Drugo berilo je bilo zanimivo že po svoji naslovni strani, na kateri sta dve Balilli, ki dvigujeta roki v rimski pozdrav. Še zgovornejša je bila slika na zadnji strani, Balilla, ki drži pero in meče v ozadju senco, ki predstavlja miličnika s puško in čelado. V čitanki za drugi razred je bilo med 40. berili 19 takih, ki so se ukvarjala z aktualnimi političnimi vprašanji.⁷

Drugi odlomek: Avtorica tretjega berila je pohod fašistov na Rim opisala kot novo odrešitev sveta, Mussolinija pa prikazala kot četrto božjo osebo.⁸

Tretji odlomek: Tretja čitanka je v svoji militaristični in fašistični vzgoji že bolj prefinjena. Sestavek iz nje, ki je opisoval Mussolinijevo rojstno hišo, je značilen za vzgojo slepe pokorščine in občudovanja duceja: 'Na zunanji strani hišice so lesene stopnice, ki vodijo v sobo, kjer se je rodil On, a nam se zdijo te stopnice kot cerkvene in s pravo pobožnostjo vstopimo. Ko zapuščamo hišico, se nam zdi, da smo postali boljši'. Mussolini je opisan kot nadčlovek, polbog. Pod njegovo sliko je bilo večkrat napisano: 'Bog nam ga je dal in gorje mu, ki se ga dotakne!' V šolah, vojašnicah in domovih mladinskih organizacij so mladi brali: 'Vodja ima vedno prav! Vodja je nezmotljiv!'⁹

Četrty odlomek: Slikovna abeceda v berilu je učencem posredovala podobe. Iz samoglasnikov je bil sestavljen fašistični pozdrav EAI. Pri črki N, sta deklica s punčko in deček s puško, vzklikala: 'A noi!' Pri črki S je deček z dvignjeno roko pozdravljaval zastavo. Zraven je pisalo: 'Sem Italijan. Ena zastava, en narod.' Pri črki C je deček pozdravljaval Mussolinija z besedami: 'Mussolini ima zelo rad otroke. Italijanski otroci ljubijo svojega vodjo.' Pri črki G je bila naslikana mati, ki šiva in zraven moli: 'Duce

⁷ Pahor, 1937, str. 153–154.

⁸ Istra, št. 1, 1.1.1932.

⁹ Učiteljski tovariš, št. 31, 7.3.1935.

ima rad italijanski narod. Bog štiti in brani vodjo.' Rabe velikih črk so se učenci učili s pomočjo imen mest Trst, Trident, Gorica, Zadar, Reka. 'Zapomnite si, otroci', pravi čitanke, 'da je ta mesta osvobodila naša pogumna vojska.' Zraven fašističnega znaka je pisalo: 'Vsi italijanski otroci bodo pravi fašisti, ker ljubijo Vodjo, Italijo in kralja.'¹⁰

Analiza čitanke za četrti razred

V nadaljevanju je predstavljena avtoričina samostojna analiza čitanke za četrti razred osnovne šole, avtorja Piera Bargellinija iz 1939. leta, shranjena v knjižnici Slovenskega šolskega muzeja. Tako proza, poezija in ilustracije v berilu so usklajene s cilji domovinske in imperialistično-militaristične vzgoje. Med 153. besedili, ki jih berilo obsega, jih je 83 posvečenih različnim temam. Med njimi so povesti, basni, legende, religiozna besedila in zgodbe o velikih zgodovinskih osebnostih. Sedemdeset besedil, torej slaba polovica, pa se dotika fašistične Italije, njenih vodij, pomembnih državnih praznikov, fašistične mladine, vojakov in kolonialnih vojn.

Večje število sestavkov mladim bralcem posreduje idealno podobo italijanskega dečka oziroma deklice, za katero si morajo prizadevati. V besedilu 'Svetloba oči' beremo: 'Duce ima mladino rad kot svetlobo oči. Kakor oči morajo biti Balille in Piccole Italiane vedri in vljudni. Njihova duša mora ohraniti brezmadežnost, njihova zavest mora biti vedno bistra in čista.' Mussolini je predstavljen kot otrokov zaveznik, seveda pod pogojem, da je njegovo vedenje skladno s pričakovanim.

Besedilo 'V fašiju' piše: 'Mlajši brat je star štirinajst let. Premlad je, da bi se priključil skvadristom, čeprav si zelo želi postati drzen Mussolinijev vojak.' Sestavek ima namen navdušiti dečke za vojaštvo, uniforme in drzne akcije.

Sledijo zgodbe o dečku Michelacciu, ki ni počel drugega kot jedel, spal in se zabaval. Šola ga je dolgočasila. S pomočjo prijateljev je spoznal, kako delo lahko zabava, razvedri in ozdravi človeka. Na koncu ponovno Mussolinijeve besede: 'Prva stvar je delo, na drugem mestu je disciplina, potem nesebičnost, poštenost, zvestoba, odkritost in pogum.'

V prispevku z naslovom 'Tonček', na poti iz šole deček reši iz vode deklico in dokaže, da je pravi Balilla pripravljen pomagati. Učitelj ga pohvali: 'Tonietto, duce bi bil zadovoljen s tabo.'

Sestavek 'Neustrašnost' govori o dečku, ki se mu je po obrazu sprehajala čebela, on pa je bil popolnoma miren in nepremičen, dokler ni odletela. Učiteljica ga je pohvalila, da sta njegova trdnost in neustrašnost znaka poguma.

Naslednji sestavek govori o lastovkah, ki jih imajo vsi radi. Simbolizirajo čistočo, zvestobo in ljubezen. Oblačila Malih Italijank-črno krilo, baretka in pelerina ter bela bluzica, spominjajo na lastovičino perje. Kakor lastovke morajo biti deklice čiste, urejene, vesele, zveste, skrbeti morajo za lastno izobrazbo, uriti se v delu, s telovadbo utrjevati telo in se zgodaj vračati domov; vedre, koristne in dobre.

¹⁰ Istra, 18.8.1933, elaborat Beltram.

Vidimo, da besedila, ki želijo učence direktno vzgajati in jim približati določene osebnostne lastnosti, postavijo v besedilo junake njihovih let, s katerimi se lažje identificirajo.

Krvave imperialistične prakse osvajanja tujih ozemelj so mladim bralcem spretno prikrite oz. osvetljene v drugačni luči. Sestavek 'Italijanska milica na prehodu Uarieu' prikazuje vojno v Etiopiji: 'Veliko število Abesincev se pripravlja napasti prehod Uarieu, ki ga držijo črne srajce. Italijanski vojaki čakajo na napad abesinskih tolp – band. Abesinci, nezaupljivi in zmedeni, pritiskajo iz vseh strani. Italijanski vojaki se herojsko branijo.' Avtor predstavi etiopske vojščake kot sovražnike, napadalce, ki ogrožajo in pobijajo pogumne italijanske domoljube. Spretno zabriše dejstvo, da so osvajalci Italijani in se Etiopijci borijo za svojo domovino.

Poglavje o bojih v Etiopiji govori o maršalu Badogliu, ki je prepričan v zmago. Čeprav naj bi bilo italijanskih vojakov le za tretjino abesinskih, jih vodijo nezmotljivi, neustrašni in dobro oboroženi generali. V nadaljevanju Mussolini z balkona palače Venezia v Rimu slovesno razglasi: 'Maršal Badoglio sporoča, da so zmagovalne italijanske enote vkorakale v Addis Abebo.'

Naslednje poglavje predstavi italijanskega kralja, Vittoria Emanuela III., kot prvega italijanskega vojaka. Med prvo svetovno vojno je vsak dan obiskoval vojake na bojnih črtah, z njimi izmenjal kakšno besedo, podaril cigareto in jim tako vlival pogum. Navzoč je bil pri vsaki vojaški akciji. Tako se je med vojaki oblikovala legenda, da ima kralj sposobnost biti ob istem času navzoč na dveh različnih mestih. Tiho in vedro, drzno in resno, budno in pomirjajoče naj bi se sprehajal ob strelskih jarkih med vojaki in ranjenci, ki jih je cenil, saj so se borili za obrambo domovine.

Italijanske množice je pritegnila moč Mussolinijeve osebnosti in izredne govorniške sposobnosti. Bil je človek, ki je znal obvladovati čustva množice.¹¹ Zgornjo trditev podkrepijo besede iz poglavja 'Cezar in Mussolini', v katerem avtor primerja ducejevo slavo in veličino s Cezarjevo. 'V fašistični Italiji ves narod posluša, slavi in sledi Mussoliniju. Na trgu Venezia se tre ljudi, katerih oči so uprte v balkon, na katerem se bo pojavil duce. In že je tu, vzravnana, nad odobravajočo množico. Čuti, da je cela Italija en sam glas, eno samo srce. Negibno obstane in opazuje množico pred seboj. Tudi on je kakor Cezar prikorakal v Rim, ne da bi ga izropal ali kaznoval, ampak da bi ga osvobodil nesposobnih vladarjev. Tudi on je mislil na narod, mu dal delo. Tudi on je osvojil svet, v sedmih mesecih je zmagal v Afriki v boju z imperijem sužnjev. In tudi on ne razmišlja o svoji osebni zmagi. Vidi še nedokončano delo: regije, ki jih je potrebno kolonizirati, dežele, ki pričakujejo Zakon, narode, ki želijo delati. Vidi, da je še potrebno popraviti nepravčnosti, ublažiti bolečine, potolažiti žalost, kaznovati izdajstva in povzdigniti herojstva. Njegov zagoreli obraz odraža večno usodo Rima.'

Z enakim zanosom, kot ga čutimo v čitanki, opisuje Mussolinija avtor njegove biografije: 'Njegovo telo je močno, postava srednja, vzgon in čvrstost osebe ji daje-

¹¹ Pečjak, 1994, str. 25.

ta imponanten izgled. Kot njegov duh tudi njegov telesni izgled nimata sproščene države opuščanja. Napetost mišic je stalna kot napetost duha. Glava ima moški profil rimskih kipov. Čelo visoko, usta široka in stroga. Ravni nos loči velike oči, ki imajo v sebi zapovedovalno, gibčno in pronicljivo moč. Naravni instinkt poveljevanja mu vdihuje obnašanje Glavarja.¹²

Poleg proze vsebuje čitanka za četrti razred tudi poezijo. Od 18. pesmi jih je 6, torej tretjina, neposredno povezanih s fašizmom in domoljubno tematiko. Prva taka pesem nosi naslov 'Pohod na Rim' in govori o squadristih ter njihovi zvestobi Mussoliniju v vseh okoliščinah. Sledi ji pesem o pogumnih in trdnih legionarjih z naslovom 'Legionarski orel'. Tretja pesem z naslovom 'Prvi marš alpinov' predstavlja tovariške in poslušne vojake-alpine. Pesem 'Bratje Italije' poziva domoljube v boj za Italijo ne glede na žrtve. Pesem 'Za kralja' je hvalnica Viktorju Emanuelu III. Zadnja pesem iz tega sklopa je vojaška in nosi naslov 'Črne srajce'.

Zanimive so tudi ilustracije v čitanki. Slika na naslovni strani nakazuje glavne vzgojne cilje, ki jih želi doseči fašistična šola. Knjiga, lopata, fašistična zastava in

Na tečaju za voditeljice Malih Italijank (Capo squadra) v Opatiji leta 1943. (Fotografijo hrani Valerija Volk, Koper)

¹² Pini, 1942, str. 172–173.

bodalo simbolizirajo učenje, delo, patriotizem in vojaško pripravljenost. 'Knjiga in puška' je Mussolinijevo vodilo učencem. In povelje za vsakega fašista: 'Credere, obbedire, combattere', kar pomeni verovati, ubogati, boriti se. V poglavju 'Pohod na Rim' vidimo ilustracije vojaka-squadrista, ki se poslavlja od družine, da bi se pridružil zmagoslavnemu Mussolinijevemu prodoru na oblast, sliko vojakov v uniformah in s fašistično zastavo v rokah, zraven pa štirinajstletnika, ki si močno želi v njihove vrste, ter vlak, ki proti Rimu pelje navdušene mladeniče. Skozi okna vihrajo italijanske in fašistične zastave. V oči bodejo napisi: 'Viva il Duce! Viva il fascio! Roma o morte!' Ob poglavju 'Piccole Italiane' vidimo sliko deklic v uniformah, ki se vračajo iz šole. Besedilom o vojni v Etiopiji je dodana ilustracija padlih italijanskih vojakov, ki naj bi se žrtvovali za domovino. Ob prispevku 'Zavzetje Addis Abebe' so naslikani etiopski vojščaki v begu. Slika legionarskega simbola – orla poudarja trdnost, polet, svobodo vojakov – legionarjev. Poglavje 'Prvi italijanski vojak' ponuja ilustracijo italijanskega kralja v vojaški uniformi. Ob besedilih 'Cezar in Mussolini' pa je naslikana podoba duceja v vojaški opravi.

Iz celostne podobe čitanke je razvidno, da je bila sestavljena dosledno in premišljeno, da je z besedo in sliko idealizirala fašistični režim in skozi mlade junake v besedilih posredovala zaželeno osebnostne lastnosti učencev. Kakšne vzgojne učinke je proizvajala, pa ni bilo odvisno le od njenih vsebin, ampak tudi od dojemljivosti učencev, pogostosti njene uporabe, odnosa učitelja do besedil in razpoloženja v širšem družbenem okolju.

Učbeniki geografije in zgodovine

Patriotska čustva in fašistične ideje so učencem privzgapale tudi učne vsebine pri predmetih geografija in zgodovina, predvsem s spoznavanjem in poudarjanjem italijanske zgodovine, kulture in geografskih značilnosti Italije. Z namenom ugotoviti, kolikšen delež so geografske in zgodovinske učne knjige namenile italijanskemu prostoru in času fašizma, je avtorica analizirala učbenike, dosegljive v knjižnici Slovenskega šolskega muzeja. Eden od geografskih učbenikov je bil podpisan z imenom Giuseppe Seles in je imel žig Osnovne šole Prem. To pomeni, da je imel knjigo učenec ali učitelj šole na Premu pri Ilirski Bistrici.

Analiza učbenikov geografije

Leta 1938 je izšel učbenik geografije za 3. razred osnovne šole na 41 straneh. Prvih 26 strani posreduje osnove orientacije in topografije. Na naslednjih 3 straneh je pod naslovom 'Svet je velik' nanizanih nekaj fotografij z različnih koncev sveta. Zadnjih 12 strani je namenjenih geografski karti Italije, njenim lepotam in veličini. To pomeni, da je približno tretjina knjige posvečena italijanski državi.

Učbenik geografije za 3. razred osnovne šole iz 1942. leta, obsega 44 strani. Prvih 24 strani v poglavju 'Zemlja in nebo' prikaže življenje na vasi in v mestu, relie-

fne značilnosti, vodovje, sončni sistem, osnove orientacije in topografije. Naslednje poglavje, 'Italija', na 12 straneh predstavi geografsko podobo Italije, njene gore, reke, jezera, morja. Podpoglavje z naslovom 'Lepote Italije' se začne s stavkom: 'Italija je najlepša dežela na svetu.' Sledi mu podpoglavje 'Veličina in mogočnost Italije' ter podpoglavje, ki opisuje državna bogastva – zemeljske vire, poljedelstvo in industrijo. V tretjem poglavju z naslovom 'Administrativna ureditev Italije' otroci na 8 straneh spoznajo razdeljenost države na province in občine. Predstavljen je Viktor Emanuel III., kralj Italije in Albanije, ki je hkrati etiopski cesar. Na čelu vlade je Mussolini, duce fašizma. Omenjen je italijanski imperij v Afriki in anektirana Albanija. Od skupnih 44 strani je avtor namenil 20 strani, kar predstavlja skoraj polovico knjige, Italiji in fašizmu. V primerjavi z geografskim učbenikom za 3. razred iz 1938. leta, se je prostor, namenjen italijanski državi, razširil.

1941. leta je izšel učbenik geografije za 4. razred osnovne šole. Obsega 109 strani. Prvo poglavje nosi naslov 'Moja dežela, moja domovina, imperij'. Na 13. straneh je predstavljeno površje Italije. Drugo poglavje govori o topografskih in geografskih kartah na skupno 20. straneh. Na naslednjih 9. straneh avtor poudari red, higieno in pravičnost v Italiji. Moč italijanske države, ki jo predstavlja vojska na kopnem, morju in v zraku, je opisana na 18. straneh. Sledi spoznavanje italijanskih umetnikov in njihovih priznanih del na 12. straneh. Šesto poglavje na 4. straneh še podrobneje oriše italijanska morja in kopno. Italijanskim komunikacijam-cestam, mostovom, telefonu, železnici, avtomobilom, ki omogočajo hiter pretok informacij, so odmerjene 4 strani. Naslednje poglavje na 6 straneh predstavi italijansko poljedelstvo in industrijo. Deveto poglavje z 11. stranmi nosi naslov 'Italijanski imperij'. V zadnjem poglavju je na 12. straneh predstavljen italijanski prostor skozi čas, od starega Rima do fašistične Italije. Geografski učbenik za 4. razred je skoraj v celoti posvečen italijanski državi.

Leta 1939 je izšel učbenik geografije za 5. razred osnovne šole. Njegovih 109 strani je posvečenih svetovnemu prebivalstvu, rasam, jezikom, religijam in posameznim kontinentom ter državam znotraj njih. Geografija Italije v tem učbeniku ni predvidena. Pregled učbenikov smo končali s sklepom, da so bile vsebine predmeta geografija v tretjem in četrtem razredu osnovne šole vezane predvsem na področje Italije, v petem razredu pa so se usmerile na svet.

Analiza učbenikov zgodovine

V zgodovinskem učbeniku za 3. razred iz 1938. leta se 80 od skupno 120 strani veže na obdobje 19. stoletja, z opisi vojn za nacionalno samostojnost, velikih italijanskih osebnosti in kolonizacije. Na koncu poglavja avtor opomni učence, da kljub združitvi italijanskih držav se ostajajo 'neodrešena' italijanska področja-Trident, Julijska krajina, Istra in Dalmacija. Na naslednjih 26. straneh so opisani italijanski boji in vojni heroji 1. svetovne vojne. Na naslednjih 5. straneh učenci spoznajo fašistično revolucijo v Italiji in pohod na Rim. Zadnjih 9 strani pa razčleni fašistični režim v državi. Vsebinska učbenika je v celoti vezana na italijanski geografski prostor, besedila sledijo cilju

vzbujanja patriotskih čustev. Fašističnemu sistemu je namenjenih 14 strani, osmina celotnega besedila. Pripisujejo mu vrline pravičnosti, poguma in moči.

Zgodovinski učbenik za 3. razred, ki obsega 60 strani, je izšel 1942. leta. Na 31. straneh se avtor usmeri na obdobje 19. stoletja, s poudarkom na bojih za združitev in neodvisnost Italije, osvajanju kolonij v Afriki in kraljevi družini. Naslednje poglavje na 14. straneh opisuje italijansko bojevanje in heroje prve svetovne vojne. Konča se z besedilom 'Italijanska Rijeka': '1919 je Gabriele D'Annunzio s svojimi drznimi legionarji pohitel na pomoč in zasedel italijansko mesto Rijeka, ki ga je naslednje leto moral zapustiti na ukaz prestrašene in neodločne italijanske vlade. Riječani-Fiumani so ohranili svoja močna italijanska čustva, dokler ni Mussolini Rijeke ponovno združil z domovino.' Šest strani je namenjenih vzponu fašizma in življenju Benita Mussolinija. Zadnje poglavje ima 9 strani in govori o italijanski zasedbi Etiopije, udeležbi italijanskih vojakov v španski državljanski vojni in pripojitvi Albanije Italiji. Od skupno 60 strani je 15 strani neposredno vezanih na obdobje fašistične vlade, kar predstavlja četrtno besedila. Celoten učbenik je usmerjen na zgodovino italijanskega prostora.

Leta 1924 je izšel zgodovinski učbenik za 5. razred. Ima 94 strani. Na 53. straneh je predstavljena zgodovina italijanskega prostora od padca zahodno-rimskega imperija do Napoleonovih osvajanj. Na 16. straneh je opisana Italija v 19. stoletju. Zadnjih 25 strani pa je namenjenih Italiji v 1. svetovni vojni in Mussolinijevemu vojnemu dnevniku. Tudi ta učbenik prikazuje zgodovino italijanskega geografskega prostora, dogodke, narode in osebnosti, ki so vezani nanj. Fašističnemu režimu avtor ni odmeril posebnega prostora, saj je bil slednji v letih, ko so pripravljali učbenik in ob njegovem izidu, komaj na začetku vladavine.

Zgodovinski učbenik za 5. razred osnovne šole, ki je izšel 1939, obsega 115 strani. Prvih 49 strani je, podobno kot v predhodnem, namenjenih obdobju od razpada zahodno-rimskega imperija do 19. stoletja. Naslednjih 47 strani predstavi velike osebnosti italijanskih želja po združitvi in kolonialne vojne. Poglavje z naslovom 1. svetovna vojna se konča z besedami o sklenitvi miru: 'Premirje z Avstrijo je Italiji dalo področje Tridenta, Julijsko Krajino s Trstom in Istro. V Dalmaciji, ki je tudi italijanska, saj je Beneška republika tam pustila močno sled svoje civilizacije, je samo Zadar pripadel Italiji. Drznosti našega velikega pesnika Gabriela D'Annunzia gre zahvala za odrešitev še enega italijanskega mesta - Rijeke. Čeprav se je moral umakniti iz mesta, so prebivalci štiri leta vztrajali pri obrambi svojega italijanstva, dokler ni 1924. Mussolini priključil Rijeke Italiji.' Zadnje poglavje obsega 11 strani in nosi naslov 'Fašizem'. Prvi stavek v tem poglavju se glasi: 'Italijo je odrešil Benito Mussolini.' Sledijo hvalnice odločnemu, pravičnemu, častnemu patriotu Mussoliniju, ki je s prevzemom oblasti iz rok nesposobne vlade, omogočil razvoj Italije na vseh področjih. Kakor v ostalih, so tudi v tem učbeniku prikazani zgodovinski dogodki le za Italijo. Fašizmu je odmerjena približno desetina prostora v knjigi.

Pregled učbenikov avtorica konča s sklepom, da so bile vsebine predmeta zgodovina v tretjem in petem razredu osnovne šole v celoti vezane na dogodke v italijanskem prostoru. Učbenika za četrti razred ni bilo na razpolago.

Osebnost italijanskih učiteljev

Friderik Fröbel je dejal, da je vzgoja zgled in ljubezen in nič drugega. Edino možnost za uspeh italijanske šole in vzgoje na slovenskih tleh, je predstavljal učitelj, prežet s fašističnim svetovnim nazorom in z močno osebnostjo, ki bi mladini predstavljal zgled in bi mu sledila. Tega so se italijanske oblasti zavedale. Vlasta Beltram piše, da so po letu 1930 na šole v slovenskih vaseh nastavljali izključno italijanske učitelje, bolj ali manj privržene fašističnim idejam. Le s pravilno strukturo učiteljev, ki morajo biti po prepričanju trdni fašisti, bodo doseženi cilji asimilacije in fašistične indoktrinacije.¹³ Tudi članek v Istri opozarja: 'Šola, katere cilj je pri otroku razviti italijanski duh, bi ne bila učinkovita, če bi učitelji sami ne izžarevali tega duha. Od učiteljev, ki so sami obiskovali slovenske in hrvaške šole, takega zanaosa ni moč pričakovati. Šoli, ki si za cilj postavlja nacionalno vzgojo, večjo vrednost kot sam jezik, predstavlja duhovna formacija in orientacija učitelja.'¹⁴ Na srečo pa je vzgoja nepredvidljiva obrt. Tudi ko skrajno skrbno uredimo vse okoliščine, ne moremo zanesljivo predvideti vzgojnih učinkov. Millotova piše, da nobena pedagoška teorija ne omogoča vkalkulirati učinke metod, ki jih poženemo v tek, saj je tisto, kar se postavi vmes med pedagoškim ukrepom in dobljenimi rezultati, prav pedagogovo Nezavedno in Nezavedno gojenca.¹⁵

V Istri beremo o nasvetih šolskih oblasti italijanskim učiteljem – kako se približati posameznim učencem, se zanimati za družinske razmere učencev, vzbujati zaupanje družin, sodelovati s političnimi in cerkvenimi krajevnimi oblastmi. Svetovale so jim, da si na svojo stran pridobijo duhovnika, ki je največja avtoriteta v vasi. S pomočjo njegovega vpliva si bodo lahko pridobili vpliv na družino. Ljudstvu se lahko prikupijo z različnimi oblikami pomoči in pri tem upoštevajo potrebe posameznih družin.¹⁶ Učitelje so oblasti usmerjale v širše družbeno okolje in spodbujale njihovo sodelovanje v fašističnih mladinskih organizacijah. V Učiteljskem tovarišu beremo: 'Usoda šole je neločljiva od Balillske organizacije. Ni daleč dan, ko bo vsak ljudsko – šolski učitelj obenem poveljnik fašističnih mladinskih čet. Tistega dne bomo mi prvi na svetu uresničili ideal učitelja, ki ne zna samo učiti učence osnovne pojme raznih ved, temveč jih zna tudi vžigati z ognjem politične ideje.'¹⁷ Učitelje so poskušali motivirati tudi s poudarjanjem pomena njihovega poslanstva. Prosvetni minister Bottai je na zborovanju učiteljstva med drugim dejal: 'Vam najbolj preizkušenim možem italijanske šole, ki ste toliko let v šoli kakor zakopani v rove v borbi proti sovražniku, se pretaka po žilah s krvjo čustvo za šolo, ki je povsem enako čustvu borbe. Vi niste običajni državni funkcionarji, ste bojevniki, stalno mobilizirani za borbo, ki je dosegla že veliko zmag.'¹⁸

¹³ Beltram, 1997, str. 210–213.

¹⁴ Istra, št. 45, 3.11.1932, elaborat Beltram.

¹⁵ Millot v Šebart, 1990, str. 48–49.

¹⁶ Istra, št. 41, 14.10.1938.

¹⁷ Učiteljski tovariš, št. 31, 7.3.1935.

¹⁸ Istra, št. 21, 27.5.1938.

Največkrat so italijanski učitelji občutili delo na obmejnem področju kot degradacijo ali kazen in ne kot poklicni izziv. Pahor opiše njihov nič kaj zavidljivi položaj na Primorskem: 'Že njihovo šolsko delo je bilo ob neznanju jezika učencev, ki svojega učitelja niso razumeli, težko in neučinkovito. Dodajmo še sovražni odnos domačega prebivalstva do učitelja in šole, pa moremo brez pretiravanja primerjati položaj teh učiteljev s tujimi vojaki v okupirani deželi.'¹⁹ V Istri je bil objavljen članek o učitelju, ki je poučeval v neki vasi blizu Podgrada. Njegovi prvošolci niso znali niti besede italijansko. Ker je bil Tržačan, si je pomagal s slovenščino, kolikor je znal in si upal. Večkrat je potožil, kako naporen je pouk in kako malo uspeha doseže v šoli kljub vsem močem, ki jih je zastavil.²⁰

Šolske oblasti so se pogovarjale tudi o denarni stimulaciji in drugih ugodnostih za italijanske učitelje. 'Da bi učiteljska služba postala bolj privlačna, bi bilo potrebno povisati učiteljsko plačo glede na plače v stari Italiji in jim upoštevati zasluge v nadaljnji karieri. Nekaj podobnega je Italija izvajala na Južnem Tirolskem za učitelje v nemških krajih. Tisti učitelji, ki so tam poučevali pet let, so imeli prednost pri prošnjah za premestitev, povišano plačo in bonificiran staž. Če bi bonitete uvedli tudi v Julijski krajini, bi učiteljska mesta zapolnili najboljši učitelji, ki bi pripomogli k najboljšim rezultatom.'²¹

Poleg težav s pridobivanjem kvalitetnih učiteljskih kandidatov, so šolske oblasti videle še eno pomanjkljivost šolske prakse. Velika večina italijanskih učiteljev na Primorskem je bila ženskega spola. Na žensko so gledali kot na podrejeno in šibko bitje, nesposobno pritegniti prebivalstvo z idejo ali dejanjem. Tako stališče večkrat zasledimo. 'Preveč šol vodijo učiteljice, ki sicer naredijo vse, kar je v njihovi moči, in poučujejo z navdušenjem, a pri izvenšolski asimilaciji in širjenju fašizma niso uspešne. Največ, kar lahko naredijo, je odpiranje tečajev šivanja za učenke in njihove starejše sestre, kjer lahko širijo italijansko misel. Velikokrat te mlade učiteljice nimajo stikov z vaščani in se med njimi počutijo nezaželeno in osamljene, zato večino časa premišljajo o možnosti premestitve.'²² In še: 'Med učiteljicami so mladenke, stare 17 in 18 let, ki ne morejo disciplinirati 13 in 14 let starih učencev, zato so zadovoljne, če ti dečki sploh ne prihajajo v šolo.'²³ Komentar goriškega pokrajinskega fašističnega tajnika je bil tak: 'Dejstvo je, da učiteljice nimajo energije, dinamike in potrebne zmožnosti, da bi to ljudstvo, ki je odločno slovensko, učile naše civilizacije, jezika in ljubezni do naše domovine.'²⁴ Rešitev so videli v nameščanju odločnih in na vsako žrtev pripravljenih moških učiteljev. 'Potrebno bi bilo, da se v šole nameščajo moški učitelji, ljudje s srcem in inteligenco, ki bodo v šoli in izven nje predstavljali vzgojitelje, apostole in svetovalce in jih bo ljudstvo vzljubilo.'²⁵

¹⁹ Pahor, 1970, str. 336–337.

²⁰ Istra, št. 41, 13.10.1933.

²¹ Istra, št. 8, 23.2.1933, elaborat Beltram.

²² Ibid.

²³ Istra, št. 23, 10.1.1931.

²⁴ Pahor, 1970, str. 336–337.

²⁵ Istra, št. 8, 23.2.1933, elaborat Beltram.

Kljub zavedanju, da pomeni učitelj podlago za posredovanje občutja nacionalne pripadnosti in oblikovanje fašistične miselnosti, se država s svojimi učitelji na vzhodni meji ni zares ukvarjala. Tudi predlogi za uvedbo različnih olajšav in vzpodbud so ostali samo na papirju.

Materialna ideologija (kultura šole)

Ideologija ima materialno eksistenco.²⁶ Ta se kaže v vsakdanjih rutinskih dejavnostih, ritualih in vedenjskih pravilih, ki se zde ljudem samoumevni. Materialna ideologija prodre globlje v osebnost posameznika kot sistem idej, saj nezavedno oblikuje naše razmišljanje in delovanje. Materialno ideologijo v šoli predstavljajo šolski red in disciplina, urnik dela, vsakodnevni rituali, navade, sistem ocenjevanja, napredovanja in discipliniranja.

Vsakodnevna šolska praksa v italijanski šoli je bila usklajena s prizadevanji po posredovanju fašistične ideologije. Opremo učilnice, šolska pravila, pozdrave, petje, praznovanja, disciplino in odnos med učiteljem in učenci, sta opisali nekdanji učenki: 'Na zidu učilnice v Hrušici so viseli križ in slike duceja, kralja Viktorja Emanuela III. in kraljice Jelene ter velika črna tabla, ki jo je kasneje zamenjala tabla na stojalu. Ob začetku pouka so učenci zmolili v italijanščini 'Padre nostro'. Ob koncu pouka jih je učiteljica v vrsti odpeljala do šolskih vrat, kjer so pozdravili z 'Arrivederci', včasih tudi z dvigom roke, rimskim pozdravom. Učitelji so bili prijazni, še posebno učiteljica, ki je učencem sama pripravila darila za 'Befano', in učitelj, ki je igral na violino, ob kateri so prepevali italijanske pesmi. Isti učitelj, ki je bil doma iz Trsta, je učencem včasih kakšno stvar razložil v slovenščini.'²⁷ Tudi učilnica na Ostrožnem Brdu je bila opremljena z verskimi podobami in ducejevimi slikami. Pri pouku so bile učenke oblečene v črne 'halje'. Pouk se je začel z molitvijo. Velikokrat je učiteljica pouk končala s pozdravom 'Saluto il Re'. Učenci so odgovorili 'Viva Re'. Pri telovadbi so se otroci učili ubrano korakati in peti italijanske pesmi, kar so pokazali ob državnih slovesnostih. Učiteljica je bila z otroki prijazna. Če je zaslišala v klopeh pritajeno slovensko klepetanje, je skušala deklice pomiriti z besedami 'State buone, ragazze'. Včasih je predvsem dečke, ki so nagajali, poslala klečat v kot učilnice. Zahtevala je tudi, da učenci ob poslušanju njenega pripovedovanja držijo roke za hrbtom. Mirni, vzravnani in z rokami na hrbtu so morali učenci sedeti tudi ob obiskih šolskih oblasti iz Košane.'²⁸

Dejstvo, da sta se pripovedovalki podobe razreda, vsakodnevnih praks in disciplinskih postavk spominjali dosti bolj jasno in slikovito kot učnih vsebin, okrepi misel, da ima materialna ideologija večjo moč oblikovanja osebnosti kot razumsko posredovana doktrina.

²⁶ Althusser, 1980, str. 68.

²⁷ Pričevanje ga. Marije Požar.

²⁸ Pričevanje ga. Vilme Volk.

Kako lahko s stališča današnje šolske prakse gledamo na sedenje v šolski klopi z rokami na hrbtu? Ali je bil njegov cilj deklarirana ravna drža hrbtenice, lažje vzdrževanje discipline v razredu ali pokončen značaj, bi težko rekli. Mogoče vsakega nekaj. Sedenje v klopi z rokami na hrbtu po eni strani vzgaja negibnega, pasivnega, podrejenega posameznika in omogoča lažji nadzor učitelja nad učenci, po drugi strani pa pri otroku razvija pozornost, potrpežljivost in vztrajnost, sposobnosti, ki so se v sodobni šoli izgubile. S pomočjo zunanje zapovedi pomaga ustvariti notranji red, kar je velikega pomena za sodobne generacije.

Vzgoja mladine v fašističnih mladinskih organizacijah

Fašistične organizacije so se delile po generacijski pripadnosti in spolu. Za otroke in mladino je bila organizacija Narodna ustanova Balilla (ONB), ustanovljena 1926. leta. Razvrščala jih je po starosti in spolu. Leta 1937 se je organizacija Balilla preimenovala v Italijansko liktorsko mladino (GIL). Svoje geslo je prevzela od fašistične stranke: 'Verovati, ubogati, boriti se'. ONB in kasneje GIL sta včlanjevali mladino od predšolske dobe do 21. leta starosti. Fantje od 6. do 14. leta so se imenovali fantje Balilla, deklice Male Italijanke – Piccole Italiane. Od 14. do 18. leta so bili fantje Avantgardisti, dekleta pa Mlade Italijanke – Giovane Italiane. Med 18. in 21. letom so bili fantje Mladi fašisti – Giovani fascisti, dekleta v tej dobi pa Mlade fašistke – Giovane fasciste. Z 21. leti so se fantje včlanili v Narodno fašistično stranko ali v Prostovoljno milico za narodno varnost, dekleta pa so se lahko pridružila ženskim fašijem. Sredi tridesetih let so nastale še organizacije za predšolske otroke Sinovi oziroma hčere volkulje – Figli e figlie della Lupa.²⁹ Mladinske organizacije naj bi dopolnjevale šolo po ducejevem geslu: 'Knjiga in puška dasta popolnega fašista.' V šoli so organizirale in nadzirale petje nacionalnih pesmi, parade, telovadbo, gojenje spominskih dreves. Prirejale so tekmovanja, potovanja, taborjenja in kolonije.³⁰ V mladinske organizacije so otroke vpisovali avtomatično, takoj ko so stopili v šolo. Starši so sicer imeli pravico otroka izpisati, toda le malokdo si je to upal storiti. Člani organizacij so bili praviloma uniformirani.³¹ 'Pri telovadbi so dekleta nosila črno krilo in belo bluzo s fašističnim znakom, kar je bila tudi uniforma Malih Italijank. Mlade Italijanke so poleg črnega krila in bele bluze nosile še kravato. Pozimi so nosile črne 'manteline', ki so jih pod brado spele s pozlačenim medaljonom in verižico. Dekleta na univerzi so nosila kape.'³² Uniformo dečka Balilla so predstavljale zelene hlače, črna srajca in miniatura puška. Ko je deček prestopil k Avantgardistom, so mu posodili pravo puško.³³ Ob pristopu v organizacijo je moral prihodnji član priseči: 'V božjem ime-

²⁹ Učiteljski tovariš, št. 32, 14.3.1935.

³⁰ Pahor, 1937, str. 162.

³¹ Kacin-Wohinz, 1990, str. 96–100.

³² Pričevanje ga. Vide Hrvatín-Gojkovič, elaborat Beltram.

³³ Istra, št. 10, 4.3.1932, elaborat Beltram.

nu in imenu Italije prisežem, da bom izvrševal ducejeve naredbe in da bom z vsemi silami, in če treba tudi s krvjo, služil ciljem fašistične revolucije.³⁴

Fašistični čas v Italiji bi lahko opredelili kot čas mladine.³⁵ Fašizem se je zavedal, da je v vzgoji moč in prihodnost vsake ideologije, zato je poskušal pridobiti mlado generacijo. Mladina ni bila zaznamovana s starimi ideologijami, bila je nepopisan list, pripravljen na identifikacijo s fašističnimi idejami.³⁶ Georges Roux je v svojem članku z naslovom Kako se pripravlja mladino zapisal, da je delo z mladino najznačilnejši element fašističnega režima. Demokratični politični sistemi se večinoma ne zavedajo pomena mladine za lasten razvoj in ohranjanje. To je fašizem doumel toliko lažje, ker je bil na začetku delo mladih. Še fašistična himna je opevala mladost: 'Giovinezza, giovinezza, primavera di bellezza.' Ker je fašizem ukinil osebno svobodo in individualnost v korist skupnosti, svojih pristašev ni mogel iskati v starejših generacijah, ki so svobodo okusile. Zaveden fašist ne postaneš z vpisom v stranko, ampak se postopoma razviješ z vzgojo od zgodnjega otroštva. Samozavestno je verjel v moč lastne vzgoje in premišljeno oblikovanega okolja, ki ponuja stališča in vzorce vedenja. Mladino so izobraževali učitelji in rezervni oficirji. Najboljše uspehe pa je

Pogreb mladega dekleta na pokopališču v Trnovem pri Ilirski Bistrici leta 1943. Njeni vrstniki so oblečeni v uniforme fašističnih mladinskih organizacij. (Fotografijo hrani Valerija Volk, Koper)

³⁴ Steiner, 1942, str. 28–29.

³⁵ Volpe, 1942, str. 127.

³⁶ Nicotera, 1942, str. 79.

dosegal usposobljen mlad kader, prežet s čistim fašističnim duhom. Roux zaključil: 'Fašistični vzgojni sistem je pripravil dečke, da so prostovoljno sprejemali zunanjo disciplino in jo hkrati dojemali kot notranjo potrebo. Fašizem in njegove ideje so z neko neopredeljivo mistiko vzpostavljali moč nad mladino. Tako boljševizem kot fašizem sta samo ogromna poleta duha. Tisto, kar je v fašizmu nietzschejevskega, ima mistično moč. V Mussolinijevi doktrini so prisotne ideje o nadčloveku, kar je laskalo tem mladeničem.'³⁷

Družinsko vzgojo, vpeto v patriarhalno krščansko moralo, je fašizem načrtno izpodrival z življenjem v skupnosti. Idealiziral je drzne cilje, življenjsko silo, trdnost in odločnost, čut časti in poguma.³⁸ Ugotavljal je potrebe in želje mladih in jih realiziral. O tem govori odlomek iz časopisa Istra: 'Otroci imajo radi uniforme. In fašizem jih uniformira. Otroci se radi igrajo vojake. In fašizem iz njih dela vojake. Otroci se udarijo in igrajo se vojno. Fašizem jih pripravlja za pravo vojno.'³⁹ Pri vzgoji v fašističnih organizacijah so spretno izrabljali psihologijo mladine, posebno pa častiželjnost. Mladina je nosila posebne uniforme, živela svobodno v taborih, potovala, dobivala medalje in pohvalna spričevala za junaška in nesebična dejanja.⁴⁰ V malih 'caposquadra' in 'capomanipulo' so vzgajali prihodnje vodje, ki so jih najprej učili slepega podrejanja in pokorščine, nato odločnega ukazovanja.⁴¹ Posebno motivacijo so predstavljale brezplačne počitnice v koloniji, študijske štipendije in zdravniška zavarovanja.⁴²

Italijanskim otrokom so ideje o večvrednosti italijanske rase uspešno lezle pod kožo, slovenski otroci pa se z njimi niso ne mogli ne želeli identificirati. Zato so bile mladinske fašistične organizacije v primorskih krajih večinoma neuspešne tako v ideoloških kot raznarodovalnih načrtih. Čeprav je udeležba na slovesnostih ob državnih praznikih, s katerimi je oblast želela manifestirati blišč, veličino in stabilnost Italije, predstavljala del obvezne šolske službe, so se ji otroci radi izognili. Da pa se niso le tiho upirali z zavračanjem sodelovanja na prireditvah, ampak so odločno stopili v akcijo, priča naslednji zapis: 'Osnovnošolci iz Vrbovega pri Ilirski Bistrici so bojkotirali prireditev fašistične rekrutacije, 'Leva fascista', tako, da so zaprli v šolo učiteljico, ki bi jih morala peljati v Trnovo, ter dva otroka, ki očitno nista soglašala.'⁴³ V Hrušici so ob nekem prazniku fantje, ki niso želeli obleči v šoli izposojenih črnih srajc in zelenih hlač, fašistične uniforme raztrgali. Zaradi tega so se morali njihovi očetje zagovarjati pri oblasteh.⁴⁴

Prizadevanja italijanskih oblasti, da bi v šolski praksi in s fašističnimi mladinskimi organizacijami slovenskega otroka vzgojili v italijanskega patriota s fašističnim svetovnim nazorom, so se izkazala za jalovo početje. Prepričanja, da lahko s politiko

³⁷ Istra, št. 10, 4.3.1932, elaborat Beltram.

³⁸ Nicotera, 1942, str. 77.

³⁹ Istra, št. 2, 15.1.1937.

⁴⁰ Pahor, 1937, str. 162.

⁴¹ Učiteljski tovariš, št. 32, 14.3.1935.

⁴² Pahor, 1937, str. 162.

⁴³ Kacin-Wohinz, 1990, str. 101.

⁴⁴ Pričevanje ga. Marije Požar.

represije v kratkem času in mimogrede poitalijančijo 'manjvredno slovansko raso', so med ljudstvom vzbudila zavračanje in željo po odporu. V ozračju zatiranja in kratenja osnovnih človekovih pravic se je močno poglobila slovenska narodna zavest.

Literatura in viri

- Louis ALTHUSSER, Ideologija in ideološki aparati države, v: Ideologija in estetski učinek, Ljubljana 1980, str. 35-99.
- Armando ARMANDO, Il libro della IV. classe elementare-Aritmetica, Geografia, Scienze, Roma 1941.
- Piero BARGELLINI, Il libro della IV. classe elementare-letture, Roma 1939.
- Vlasta BELTRAM, Fašistično šolstvo v slovenski Istri, v: Primorska srečanja, št. 191, Koper 1997, str. 210-213.
- Ottorino BERTOLINI, Luigi DE MARCHI, Il libro della III. classe elementare-Religione, Storia, Geografia, Aritmetica, Roma 1938.
- Ezio BONOMI, Il libro della III. classe elementare-Religione, Grammatica, Storia, Geografia, Aritmetica, Roma 1942.
- Alfonso GALLO, Luigi DE MARCHI, Il libro della V. classe elementare-Religione, Storia, Geografia, Roma 1939.
- Milica KACIN-WOHINZ, Prvi antifašizem v Evropi. Primorska 1925-1935, Koper 1990.
- Olga KUNST-GNAMUŠ, Med znanostjo, ideologijo in vzgojo, v: Problemi-Šolsko polje, letnik XXVI., št. 11, Ljubljana 1988, str. 79-96.
- Zdenko MEDVEŠ, Pedagoška etika in koncept vzgoje (2. del), v: Sodobna pedagogika, letnik XL., št. 5-6, Ljubljana 1991, str. 213-226.
- Alessandro NICOTERA, Zgodovina in ustanove fašizma. Prva knjiga za Slovence, Ljubljana 1942.
- Pietro ORSI, Pagine di storia ad uso delle scuole elementari per la classe quinta, Palermo 1924.
- Drago PAHOR, Pregled razvoja OŠ na zapadnem robu slovenskega ozemlja, v: OŠ na Slovenskem 1869-1969, Ljubljana 1970, str. 235-337.
- Jože PAHOR, Fašistična šola in vzgoja, v: Pedagoški zbornik Slovenske šolske matice za leto 1937, Ljubljana 1937, str. 145-162.
- Vid PEČJAK, Psihologija množice, Ljubljana 1994.
- J. PINI, Mussolini, Bologna 1942.
- Giuseppe STEINER, Fašistična kultura. Kratek pregled o fašističnem delu in doktrini, Torino 1942.
- Mojca ŠEBART, O namenih in stilih vzgajanja nekoliko drugače, v: Iskanja, št. 9, Ljubljana 1990, str. 48-69.
- G. VOLPE, Zgodovina fašistovskega gibanja, Ljubljana 1942.

Časopisni viri

- Vlasta BELTRAM, Elaborat zbranih časopisnih člankov.
Istra. Glasilo Zveze jugoslovanskih emigrantov iz Julijske krajine, Zagreb 1929-1940.
Učiteljski tovariš. Glasilo Zveze avstrijskih jugoslovanskih učiteljev, Ljubljana 1935.

Pričevanja nekdanjih učenk

Pričevanje ga. Vilme Volk in ga. Marije Požar.

Zusammenfassung

Ideologische Erziehung in der Schule und in Jugendorganisationen zur Zeit der italienischen Besetzung von Primorsko

Ingrid Fatur

Der folgende Beitrag erörtert die Art und Weise, auf die durch Schulpraxis und Jugendorganisationen während der italienischen Besetzung von Primorsko die faschistische Ideologie übertragen wurde. Dabei werden Lesebücher, geographische und geschichtliche Lehrbücher, die Lehrerpersönlichkeit, die materielle Ideologie und faschistische Jugendorganisation als Elemente mit ideologischen Inhalten dargestellt.

Auf Grund der Analyse der Lesebücher für die vierte Grundschulklasse stellte die Autorin fest, dass ungefähr die Hälfte der Texte faschistisches Italien, ihre Führer, staatliche Feiertage, faschistische Jugendorganisationen, Soldaten und den Krieg beschrieben. Durch Vorbilder junger Helden wurde planmäßig das Ideal des italienischen Mädchens und Jungen mit den angestrebten persönlichen Eigenschaften vermittelt: Kühnheit und Begeisterung über den Militarismus einerseits und Disziplinierung, Patriotismus und Treue dem Führer gegenüber andererseits. Diese Eigenschaften sollten sich alle Schüler zum Vorbild nehmen.

Die Fächer Geschichte und Erdkunde lehnten sich weitgehend an den historisch-geographischen Raum Italiens. Die Inhalte des Faches Italienisch waren in der dritten und fünften Grundschulklasse ganz an die Ereignisse im italienischen Raum gebunden. Die Lehrbücher für die vierte Klasse standen der Autorin nicht zur Verfügung. Die Inhalte des Faches Geografie orientierten sich in der dritten und vierten Klasse an das Gebiet Italiens mit den dazugehörigen Kolonien, in der vierten Klasse wurden auch die Länder und Regionen weltweit mit eingeschlossen.

Das zweite Feld der Ideologieübertragung stellten die italienischen Lehrer dar. Die Schulbehörden waren sich bewusst, dass nur ein Lehrer mit einer starken Persönlichkeit gleichzeitig auch ein erfolgreicher Erzieher sein kann, dem die Schüler und ihre Eltern folgen würden. Wenn er dazu noch ein Anhänger der faschistischen Weltanschauung ist, sind die Möglichkeiten für eine Übertragung der Ideologie umso größer. Die Behörden bevorzugten männliche Lehrer, da sie überzeugt waren, dass die Frauen weder befähigt noch entschlossen genug seien, faschistische Ideen in dieser Gemeinschaft zu verwirklichen. In der Praxis sah vieles ganz anders aus. Einige Lehrer waren überzeugte Anhänger des Faschismus und bemühten sich stark um die Erziehung neuer Faschistengenerationen. Den meisten von ihnen bedeutete die Arbeit in Primorska eine Bestrafung bzw. Degradierung, da sie einerseits weit entfernt von ihrer Heimat zu Leuten kamen, die ihnen nicht wohlgesinnt waren, andererseits aber waren sie auch finanziell ungenügend stimuliert. Zahlenmäßig überwogen die Lehrerinnen.

Die ideologische Erziehung erfolgte auch durch materielle Ideologie. Dabei handelte es sich um Schulordnung und Disziplin, alltägliche Gewohnheiten, Regeln zum Benehmen und Einrichtung der Schulräume. Bei ihren Gesprächen mit damaligen Schülerinnen fand die Autorin heraus, dass sich diese besser an das alltägliche Geschehen in der Schule erinnern

ten als an die Lerninhalte, woraus zu schließen ist, dass die materielle Ideologie tiefer in die menschliche Persönlichkeit eingreift.

Der Staat steigerte seine Tendenzen, die Jugend zu überwachen. Die faschistischen Jugendorganisationen hatten nämlich die Absicht, mit der Staatserziehung die gesamte Freizeit der Kinder auszufüllen. Vom Schuleintritt bis zum 21. Lebensjahr war es notwendig oder erwünscht, dass das Kind in faschistischen Jugendorganisationen eingeschlossen war. Das faschistische System widmete der Jugenderziehung eine große Aufmerksamkeit und sah darin die Zukunft der Ideologie überhaupt. Die neuen Generationen der Faschisten gewann man durch Uniformen, kostenlose Lager, Auszeichnungen, kühne Ziele und Kraft. Die italienischen Jugendlichen wurden höchstwahrscheinlich durch Ideen über die italienische Rasse „von einem höheren Wert“ übernommen. Slowenische Kinder konnten sich mit ihnen nicht identifizieren und hielten sie für ein notwendiges Übel. Das grundlegende Ziel der faschistischen Ideologie war die Gestaltung eines loyalen Patrioten mit einer faschistischen Weltanschauung und wurde in Primorsko nicht verwirklicht. Die Ideologie stellte vor allem eine Grundlage für weitere Assimilierungsprozesse dar.